

kolica I

varlam šalamov

Zlatna sezona je kratka. Zlata je mnogo, ali kako ga uzeti. Zlatna groznica Klondajka, prekomorskog suseda Čukotke, mogla je podići u život mrtve — i to veoma brzo. Ali trebalo je obuzdati tu zlatnu groznicu, učiniti puls ispirača zlata, nalazača zlata, ne grozničavim, nego, naprotiv, usporenim, čak jedva čujnim, toliko da bi se samo svetlucao život u umirućim ljudima. Rezultat je bio blistaviji od onog u Klondajku. Rezultat o kojem neće znati onaj koji se prihvata košarice i kolica, koji nalazi. Onaj koji nalazi — on je samo rudar, samo kopač, samo kamenorazbijač. On se ne bavi zlatom u kolicima. I to ne zato što »ne može«, nego od gladi, od zime, od umora, fizičkog i duhovnog.

Teško je dovesti na Kolimu milion ljudi u leto i dati im da rade, ali je moguće. A šta ti ljudi da rade zimi? Čime zimi zabaviti sto hiljada ljudi, milion ljudi? Da pijanče u Dausonu? Ili Magadanu? Klima je na Kolimi oštro kontinentalna, hladnoća je zimi do minus šezdeset stepeni, a kad je pedeset pet — to je radni dan.

Čitavu zimu trideset osme godine pojačavali su aktivnost i zatvorenici su ostajali u baraci samo pri temperaturi od minus pedeset šest stepeni, pedeset šest stepeni Celzijusa, naravno, a ne Farenhajta.

Cetrdesete godine taj stepen je bio snižen na pedeset dva!

Kako nastaniti kraj?

1936. godine je nađeno rešenje.

Odvoženje i priprema tla, eksplozije i razbijanje pijukom, utovar — bili su povezani na

mrtvo. Inženjeri su proračunali optimalno kretanje kolica, vreme njihovog vraćanja, vreme utovara lopatama uz pomoć pijuka, a ponekad i poluge za razgijanje stena sa zlatnim sadržajem.

Nije svaki vozio za sebe — tako su radili samo tragači samci. Država je za zatvorenike drugačije organizovala proizvodnju.

Dok je gurač gurao kolica, njegovi drugovi ili drug morali su uspeti da natovare nova.

To je taj proračun — koliko je ljudi potrebno za utovar, koliko za guranje. Da li su dovoljna dvojica u grupi ili su potrebna trojica.

U toj zlatnoj jami kolica su uvek bila zamenjiva. Svojevrсна beskrajna traka neprekidnog rada.

Ako je trebalo raditi s odvoženjem u rudniku, s konjima, to se obično koristilo »na tokupu«, na skidanju treseta, leti.

Da se odmah razumemo: treset je na zlatonosnom sloj u kojem nema zlata, jalovina.

Taj letnji rad na otkopu, s konjem, bio je na odvoženju treseta, otkrivanju peska. Otkriveni pesak odvozile su druge brigade, a ne mi. Ali nama je bilo sve jedno.

Otkop je, takođe, radio na smene: otkaćinjali smo prazan vagonet, zakaćinjali natovaren, već spremljen. Kolimski konvejer je delovao.

Zlatna sezona je kratka. Od druge polovine maja do polovine septembra — svega tri meseca.

Zato su, da bi plan bio ostvaren, smišljeni tehnički i nadtehnički recepti.

Jamski konvejer je minimum, iako su nas baš kolica na smenu lišila snage, primorala nas da se pretvaramo u iznurena tela.

Nije bilo nikakvih mehanizama osim žičare na čerkr. Jamski konvejer je ulog Berzinskog. Čim se videlo da će svaki otkop biti snabdeven radnom snagom po bilo kojoj ceni i u bilo kojoj količini, makar se dnevno dovozilo po sto parobrodova Daljstroja¹ — ljude su prestali da žale. I počeli su bukvalno izbijati plan. Uz puno odobrenje, razumevanje i podršku od gore, iz Moskve.

Ali kakvo zlato? Da na Kolimi ima zlata poznato je trista godina. Početkom aktivnosti Daljstroja, na Kolimi je bilo mnogo organizacija — nemoćnih, bezpravnih, u strahu da ne prekorače neku crtu u odnosima sa svojim zavrbovanim radnicima. Na Kolimi su bile kancelarije »Obojeni metali i zlato« i kulturni centar — svi su oni radili sa slobodnim ljudima zavrbovanim u Vladivostoku.

Berzin je doveo zatvorenike.

Berzin nije tražio puteve, on je gradió drum, kolimski drum kroz blata, planine — od mora...

Sa ruskog: Aleksandar Badnjarević

^{1/} Daljstroj — daleka izgradnja, najrasprostranjenija logorska oblast na krajnjem severoistoku SSSR, od reke Lene do Čukotskog poluostrva, obuhvata i kolimsko područje

nekoliko mojih života

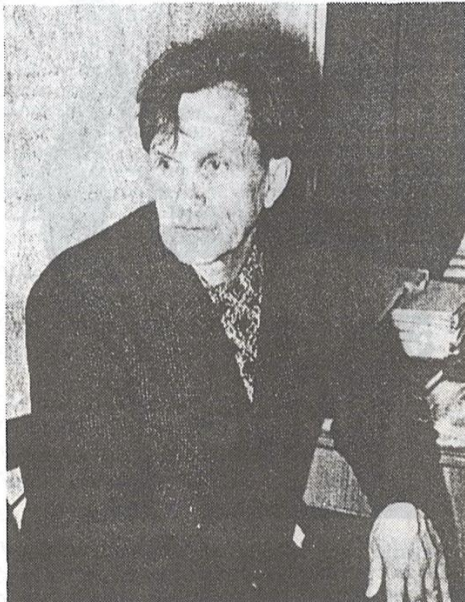
varlam šalamov

Stihove pišem od detinjstva. Čini mi se da sam stihove pisao uvek. Ipak...

Pedeset sedam mi je godina. Oko dvadeset sam proveo u logoru i progonstvu. Zapravo, još nisam star čovek, jer vreme se zaustavlja na pragu sveta gde sam proveo dvadeset godina. »Podzemno« iskustvo ne uveličava opšte životno iskustvo — »tamo« su sve mere pomerene, a znanje stečeno »tamo« ne odgovara za »slobodan život«. Teško mi je da se vratim osećanjima detinjstva. A Kolimu nikad neću zaboraviti. Ipak su to različiti životi. Tamo nisam uvek pisao stihove. Valjalo je birati između života i stihova i napraviti izbor (uvek!) u korist života.

Dobro se sećam prvog svetskog rata, »nemačkog rata«, kola sa regrutima, pijanim, »Poslednji sadašnji dani«, zarobljenih Nemaca koji su polovili sve gradske golubove. Od 1915. godine golub je u Vologdi prestao da se smatra za svetu pticu. Oba moja brata su bila u prvom ratu. Drugi brat, crvenoarmejac, hemijske čete, ubijen je na frontu u gradanskom ratu. Otac je posle sinoljeve smrti oslepeo i još čitavih trinaest godina je živeo slep...

Desilo se da u mom životu nije bilo čoveka koji bi im otkrio poeziju, rusku poeziju, koji bi pročitao sa mnom, živim jezikom, žive stihove Puškina. Ljermontova, Njekrasova. Kretao sam se pipajući, od knjige do knjige, laganim i rasipničkim putem. Hlebnjikov je postao moja potrebe pre Puškina, Severjanin pre Bloka, Asejev pre Anjenskog. A da se i ne govori o vrhu ruske poezije — Tjutčevu. U mojoj mladosti nije bilo čoveka koji bi me naučio da volim stihove. Taj čovek biva školski učitelj, stariji brat, otac, majka. Moja majka je to mogla učiniti dosećao sam se kasnije kad sam, posle poslednjeg rastanka, mislio o njoj. Moja mama je bila čovek najtananije nervne organizacije. Sećam se, ona nije mogla zadržati suze kad je slušala muziku — svaku muziku, ne isključujući ni najživahniju. Simfonijski orkestar, klavir,

violina, dovodili su je u ushićenje, gotovo histeriju. Moja mama je znala beskonačnu količinu stihova — uglavnom klasika. U maminom sećanju su za svaku životnu priliku čuvani sve-moguću citati u stihovima, mislim da su u njenom životu stihovi igrali veliku i potpuno realnu ulogu.

Stihovi su se u maminom pamćenju učvršćivali kao životna opažanja, a ne kao muzički akordi. Mama nije pokušavala da shvati tajnu delovanja umetnosti na čoveka.

Ne razlikujući mol od dura, mama je plakala. Tada su se pojavili detektorski prijemnici, gigantske antene. Hteo sam u maminu sobu da postavim sandučić sa slušalicama.

— Ne, ne. Ceo dan ću plakati.

Mnogo godina kasnije Pasternak mi je pričao da u bioskopu ne može da gleda gro-plan, suze nezadrživo teku.

— U filmskoj hronici prikažu nekog konja, a ja ridam.

Neočekivane suze odraslog čoveka nisu baš retkost...

Dobro pamtim februarsku revoluciju — kako je lako pao ogromni gvozdeni oraó, poveza konopima i oboren sa zabata muške gimnazije.

Sećam se i oktobarskog prevrata — u Vologdi običniji od svrgavanja samodržavlja, ali istovremeno i značajniji po razgovorima odraslih, po opštoj zabrinutosti...

Dobro se sećam Kedrova — komandanta fronta, pamtim njegov vagon. Sećam se Letonaca — u plavim jahaćim pantalonama, koji u gradskom parku igraju bez dama, jedan sa drugim.

Čim bih završio učenje lekcija laćao sam se tajanstvene igre... iverjem, kutijama od šibica igrao sam za sebe Gogolja, Puškina i posebno Igoa i Aleksandra Dimu...

To teatralizovano prepričavanje svega pročitano go trajalo je čitavo detinjstvo. Očev orman za knjige uvek mi je bio na raspolaganju. Uostalom, Aleksandar Dima nije bio iz tog ormana.

1918. godine bile su konfiskovane plemićke biblioteke i na mestu gradskog zatvora, u centru grada, načinjena je radnička biblioteka. Godina poznanstva sa tom bibliotekom bila je veoma značajna za mene. Dima, Konan Dojl, Majk Rid, Viktor Igo — svi u zlatnom povezu — čekali su me svakog dana. Čitao sam i igrao sve pročitane romane redom.